

פתרון הבחינה בהיסטוריה א', יחידת לימוד אחת
חורף 2009, שאלון 022105,
מוגש על ידי : רענן נוימרק, שמעון ביטון ונעמי בלנק
מורים להיסטוריה ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון – יחידת מבוא: 1870-1920

שאלה 1

הביטויים לדחיית היהודים בארצות אירופה:

1. עלילת הדם בהונגריה: ב-1882 התרחשה עלילת דם באחד הכפרים (טיסא אסלר) שבהונגריה. בחודש אפריל נעלמה מביתה משרתת מהכפר ונטען שהיא נרצחה על ידי יהודים כדי לעשות שימוש בדמה לאפיית מצות לחג הפסח. ברצח הואשמו כ-10 יהודים ובהם שמש בית הכנסת בכפר שבו, כך נטען, בוצע הרצח. דעת הקהל בהונגריה עסקה באופן נרחב בפרשה וסיקרה את משפטם של היהודים. לבסוף זוכו נאשמי העלילה מכל אשמה, אך הפרשה שימשה עילה לפרעות ביהודי הונגריה ולפגיעה ברכושם.

2. פרשת דרייפוס (1894-1906): דרייפוס היה קצין יהודי במטכ"ל הצרפתי. למודיעין הצרפתי הגיעו מסמכים צבאיים סודיים שנשלחו לשגרירות גרמניה בפריז על ידי קצין צרפתי שהיו חתומים בראשי תיבות התואמים לראשי התיבות של אלפרד דרייפוס. דרייפוס הואשם בריגול, נשפט בפני בית דין צבאי, נמצא אשם, בטקס פומבי משפיל נשללו דרגותיו והוא נשלח למאסר עולם באי השדים. זמן קצר לאחר מכן מתברר להנהגת הצבא שדרייפוס אינו אשם, אך למרות זאת ממשיך הצבא לטעון שדרייפוס אשם בריגול. החל מאבק ציבורי להוכחת חפותו של דרייפוס שאותו הובילו אנשי רוח צרפתיים ובראשם הסופר הצרפתי הנודע אמיל זולא, שפרסם בעיתונות הצרפתית מאמר שכותרתו "אני מאשים" ובו טען לחפותו של דרייפוס. דרייפוס הוחזר מאי השדים, נערך לו משפט חוזר שבו הוא נמצא אשם בשנית, אך קיבל חנינה מנשיא צרפת. דרייפוס המשיך להיאבק על טיהור שמו, נערך לו משפט שלישי בו הוא זוכה לחלוטין, דרגותיו הושבו לו והוא חזר לשרת בצבא הצרפתי. פרשת דרייפוס ממחישה את האנטישמיות הקשה ששררה בצרפת, המדינה שהייתה הראשונה באירופה להעניק אמנציפציה ליהודיה.

3. פוגרום קישנייב (1903): לאחר הכנה יסודית באמצעות כרוזים שקראו בגלוי לרצח היהודים פרץ בקישנייב פוגרום שאורגן בידיעת השלטונות ובעידוד שר הפנים הרוסי האנטישמי. העילה לפרוץ הפרעות הייתה עלילת דם שהופצה באחת העיירות שבסביבת

קישנייב סמוך לחג הפסחא. הפרעות שפרצו בקישנייב היו הנוראות ביותר שידעה רוסיה עד לאותה העת. במשך שלושה ימים רצופים השתוללו הפורעים באין מפריע, שדדו רצחו ופצעו יהודים. בפוגרום קישנייב נהרגו כ-50 יהודים, נפצעו כ-500 ונשדדו מאות בתים וחנויות של יהודים. מעשי האכזריות האיומים ובהם התעללות בקורבנות (ניקור עיניים, זריקת תינוקות אל הרחוב) זעזעו את דעת הקהל של חוגי האינטלקטואלים ברוסיה ואת דעת הקהל בעולם כולו.

(התלמיד צריך לציין שני ביטויים)

הסבר אחד לדחייה זו היא האנטישמיות.

האנטישמיות היא כינוי לתופעה של שנאת ישראל מודרנית שאת מאפייניה ניתן למצוא החל משנות ה-70 של המאה ה-19. המונח אנטישמיות מתייחס לתופעה של שנאת יהודים על רקע ניגודי אינטרסים כלכליים, חברתיים, לאומיים, וגזעיים ולא על רקע דתי בלבד, כפי שהיה עד לאותה העת. בהכללה ניתן לומר כי במזרח אירופה לובשים ביטויי הדחייה אופי אלים: פרעות ביהודים, רצח יהודים וכדומה ואילו במערב אירופה ובמרכזה מדובר בעיקר על אפליה חברתית.

שאלה 2

דרכי הסיוע של הברון רוטשילד למושבות בראשית דרכן:

רוטשילד הקים בארץ ישראל מערכת פקידותית שייצגה אותו ישירות וטיפלה בכל ענייני המושבות. מהבחינה הכלכלית סייעו פקידי הברון למושבות מאוד. הם ביססו את המושבות על ענף המטעים, שהיה ענף רווחי, שיפרו את שיטות העבודה, החדירו שיטות ניהול מודרני והעניקו לאיכרים בסיס כלכלי להמשך קיומם. בעצת פקידי הברון נשתלו כרמי גפנים והוקמו שני יקבים לתעשיית יין (בראשון-לציון ובזיכרון-יעקב). מרכיב משמעותי היה התמיכה הכספית הקבועה שהעניק רוטשילד לאיכרים במושבות.

שאלה 3

פעולה בתחום ההתיישבות:

המושבה: המושבה הייתה צורת התיישבות אופיינית לעלייה ה-1. המתישבים הקימו ישובים חקלאיים המבוססים על בעלות פרטית של המתישב על הקרקע. בכל המושבות, חוץ מגדרה, הייתה האוכלוסייה מורכבת מעולים שהגיעו מרוסיה ורומניה, אנשי חיבת ציון ומרביתם בגיל העמידה, בעלי משפחות ורכוש עצמי מסוים [גדרה הוקמה על-ידי הבילויים, שהיו צעירים, חסרי משפחות ורכוש. בשנים הראשונות לעלייתם על הקרקע התקשו המתישבים להתבסס. הם סבלו מחוסר הכשרה חקלאית והעדר ניסיון בעבודת האדמה, קשיי תעבורה, מחסור במים, אדמות בור קשות לעיבוד חקלאי והתנכלות של השלטון הטורקי ששלט בארץ. למרות הקשיים המשיכו לקום

בארץ מושבות נוספות שהמתיישבים בהן הדגישו את הצורך לבסס בארץ ישראל עבודת כפיים של יהודים בחקלאות. עד לסוף העלייה ה-1 קמו בארץ ישראל כ-28 מושבות חקלאיות שבהן חיו כשבעת אלפים יהודים חלוצים. מושבות אלו הניחו את הבסיס למשק המטעים וענף ההדרים, ענפים שאפשרו עבודה יצרנית רווחית. המושבות הניחו את הבסיס להתיישבות יהודית לאומית בארץ ישראל.

פעולה בתחום הביטחון :

ארגון השומר : המושבות שקמו בא"י בתקופת העלייה הראשונה והשנייה סבלו מהתנכלויות של שודדים וגנבים. אנשי המושבות, שהיו ברובם חסרי ידע בהגנה ובשמירה שכרו ערבים שיגנו על המושבות. בתוך זמן קצר התברר לאנשי המושבות שפעמים רבות משתפים השומרים הערבים פעולה עם הגנבים וחלק מהגניבות מתבצעות בחסות השומרים הערבים ובסיועם.

חלק מעולי העלייה השנייה לא השלימו עם תלותן של המושבות בשמירה הערבית והחליטו על הקמת ארגון חשאי בשם "בר-גיורא" שינסה לכבוש את השמירה במושבות היהודיות מידי הערבים. ארגון בר-גיורא הצליח לקבל את תפקיד השמירה בחוות סג'רה שבגליל (חוה חקלאית שהקים המשרד הארצישראלי להכשרת עולים בעבודה חקלאית) ובכפר תבור. הצלחת חברי בר-גיורא בשמירה על סג'רה וכפר תבור הביאה לכך שמושבות נוספות בגליל ביקשו את שירותי השמירה של הארגון. חברי בר-גיורא החליטו להרחיב את שורות הארגון וכך קם ב-1909 ארגון "השומר" ששם לו למטרה לקחת על עצמו את תפקיד השמירה בכל המושבות היהודיות בא"י.

השומר התפתח במהירות. היו חברים בו כ-90 שומרים, שפעילותם הייתה בעלת אופי צבאי וסודי. הארגון חתם חוזים עם המושבות ותמורת תשלום הוטל עליו להבטיח את חיי המתיישבים היהודים ורכושם. חברי השומר התקבלו לתפקידם לאחר תהליך ברירה קפדני ומבחני כוח וגבורה שנועדו להבטיח את איכות השומרים. שיטת השמירה הייתה מבוססת על שומרים בודדים הנעים ברגל או רכובים על סוס ומצוידים בנשק אישי. בסופו של דבר העסיקו רוב המושבות היהודיות בא"י את אנשי השומר באבטחת הישובים.

פעולה בתחום החינוך והתרבות :

במקביל לעליות לארץ החלו להתגבש מסגרות חינוך לאומיות בארץ ישראל. ב-1892 החלו לפעול ביפו שני בתי ספר לבנים ולבנות שאותם הקימו "חובבי ציון". בתי הספר ביפו שילבו בתוכנית הלימודים שלהם מקצועות כלליים ולימודי קודש. בבתי ספר אלה החל טיפוח ערכים לאומיים : עליה לארץ ישראל ושימוש בשפה העברית. במושבות העלייה ה-1 הוקמו גם גני ילדים והחלה פעילותם של בתי ספר יסודיים. (בית הספר העברי היסודי הראשון בא"י - בית הספר "חביב" בראשון לציון).

ב-1908 הוחלט להקים בארץ ישראל בית ספר גבוה ללימוד מקצועות טכנולוגיים (הטכניון) ולצידו בייס תיכון ריאלי. חודשים ספורים לפני פתיחת הטכניון פרצה מחלוקת קשה ביחס לשפת ההוראה במוסד. הנציגים הציוניים בוועד המנהל של הטכניון דרשו שלפחות מקצוע אחד יילמד בשפה העברית. שאר חברי ההנהלה ובראשם אנשי חברת "עזרה" - חברה יהודית גרמנית שתרמה את מרבית הכסף לבניית המוסד, התנגדו לדרישה ללמד בעברית בטכניון. כך פרצה "מלחמת השפות" - מאבק ציבורי לביסוס השפה העברית בכל מוסדות הלימוד והיישוב הציוני בארץ ישראל. המאבק הצליח, ובהדרגה חזרה העברית לבתי הספר והפכה לשפת ההוראה הרשמית. כתוצאה ממלחמת השפות הוקמו מוסדות חינוך עבריים עצמאיים בארץ ישראל כמו הסמינר למורים בירושלים בהנהלת דוד ילין ובייס הראלי בחיפה.

שאלה 4

מאפייני מלחמת העולם הראשונה:

1. מלחמה טוטאלית: מלחמת העולם ה-1 הייתה מלחמה טוטאלית. המדינות הלוחמות גייסו את כל יכולתן הכלכלית, המדעית, הטכנולוגית והאנושית במטרה לנצח במלחמה. מיליוני גברים נשלחו לחזית ובעורף נרתמו הנשים לתעשיית המלחמה ולייצור המוני של אמצעי לחימה. במהלך המלחמה פותחו שורת אמצעים שנועדו להכריע אותה ובהם הטנק, מטוסי הקרב וההפצצה, הצוללת ולוחמת גזים.
2. מלחמת חפירות: מלחמת העולם ה-1 הייתה מלחמה סטאטית. לאורך גבול גרמניה צרפת ובחזיתות נוספות התחפרו הצדדים הלוחמים בתעלות לאורך קילומטרים רבים בחזית, כאשר חפירות אלו מוגנות בשדות מוקשים ובגדרות תיל. כל אחד מהצדדים ניסה להסתער על יריבו. עשרות אלפי חיילים קמו מהחפירות והסתערו על העמדות שמגד, כאשר המגינים קוצרים בהם באמצעות ירי מקלעים. ההסתערויות נכשלו פעם אחר פעם, כאשר אלפי חיילים נהרגים לשווא בניסיונות להבקיע את קווי האויב. בקרב על הסוס לדוגמה נהרגו במשך כשנה למעלה מחצי מיליון חיילים כשקו החזית כמעט ואינו משנה את מיקומו.
3. שימוש בתעמולה: במלחמת העולם ה-1 נעשה לראשונה שימוש נרחב בתעמולה ולוחמה פסיכולוגית. מטרת התעמולה הייתה לערער ביריב את המוטיבציה להמשיך ולהלחם ולחזק את התמיכה מבית במטרות המלחמה, ואת הזדהות האזרחים עם הצורך להמשיך ולהלחם במלחמה שגבתה קורבנות עצומים ונמשכה לאורך שנים. לאורך קווי החזית הוצבו רמקולים שבהם נקרא האויב להיכנע ומעל החזית פוזרו כרוזים שמטרתם לערער את בטחון האויב ולגרום לו להפסיק להילחם.

שאלה 5

השינויים שחלו במפה המדינית של אירופה.

1. **קריסת אימפריות:** בעקבות מלחה"ע ה-1 מתמוטטת האימפריה האוסטרו-הונגרית, ובמקומה קמות 5 מדינות חדשות: אוסטריה, הונגריה, צ'כוסלובקיה, יוגוסלביה ופולין. גם רוסיה מאבדת שטחים, ובצפון מזרח אירופה זוכות בעצמאות המדינות הבלטיות: ליטא, לטביה, אסטוניה ופינלנד.

2. **שטחים שהחליפו ידניים:** במזרח אירופה מקבלת רומניה את אזור טרנסילבניה ובסרביה. במערב אירופה חוזרים שטחי אלזאס ולורן לשליטה צרפתית. חבל הסאר נקבע כשטח נפרד בפיקוח חבר הלאומים ל-15 שנה שבסיומן יערך משאל עם שיקבע את עתיד החבל. במרכז אירופה נותקה מזרח פרוסיה משטחה של גרמניה כדי לאפשר לפולין, שחידשה את עצמאותה, מוצא לים. כך נוצר "הפרוודור הפולני".

שינוי שחל במפה המדינית של המזרח התיכון:

האימפריה העות'מאנית קורסת ומאבדת שטחים במזה"ת לטובת בריטניה וצרפת: ירדן, א"י ועיראק לטובת בריטניה, וסוריה ולבנון לטובת צרפת.

פרק שני – בניין הבית הלאומי יהודי בארץ ישראל והיחסים בין יהודים, ערבים ובריטים בין שתי מלחמות העולם

אפשרות א'

שאלת נושא: ארץ ישראל בשנות ה-20

שאלה 6, סעיף א'

הצעדים שנקט הנציב העליון הרברט סמואל, וכיצד סייעו לבניין הבית הלאומי היהודי: ביולי 1920 הגיע הנציב הראשון הרברט סמואל שהיה יהודי ציוני, שהתקבל בארץ בהתלהבות רבה. באופן כללי ניתן לומר שעד שעזב (1925) קידם את הקמתו של הבית הלאומי היהודי.

1. **עליה** – אישר מכסות עליה נדיבות שלא מוצו על ידי העולים (16.5 אלף עולים בשנה).
2. **התיישבות** – אפשר ליהודים לרכוש אדמות ולהקים ישובים.

3. **כלכלה** – יזם עבודות ציבוריות שסייעו לבני העלייה השלישית (1919-1923), אשר פיתחו את הארץ: סלילת כבישים, הנחת מסילות ברזל.
4. **חינוך** – תמך במוסדות החינוך בארץ וביניהם בהקמת האוניברסיטה העברית בירושלים (1925).
5. **הכרה במוסדות** – היכר במוסדות הלאומיים של היישוב באופן מעשי ואפשר את קיום הבחירות לאסיפת הנבחרים (מוסדות כנסת ישראל כללו את אסיפת הנבחרים – פרלמנט ואת הוועד הלאומי – ממשלה).
(התלמיד צריך לציין שלושה צעדים בלבד)

שניים מהצעדים שסייעו לבניין הבית היהודי הלאומי:

1. מתן אפשרות ליהודים לעלות לארץ ישראל, לרכוש אדמות ולהקים יישובים.
2. הקמת מוסדות לאומיים. סמואל הניח את התשתית למוסדות השלטון העצמאיים של היישוב, ולכך היה חלק חשוב בבניית הבית הלאומי היהודי.

שאלה 6, סעיף ב'

המוסדות של היישוב היהודי או של התנועה הציונית שהוקמו בשנות ה-20, ופירוט התפקידים של אחד מהמוסדות שציינו:

ביישוב היהודי הוקמו שלושה מוסדות עיקריים: אסיפת הנבחרים, הוועד הלאומי והרבנות הראשית. הוועד הלאומי נבחר על ידי אסיפת הנבחרים ושימש מעין ממשלה למדינה שבדרך. להלן תפקידיו המרכזיים:

1. גוף מבצע של החלטות אסיפת הנבחרים.
2. השגחה וטיפול בענייני כספים והנהלה של היישוב העברי בארץ ישראל.
3. הוועד הלאומי הוסמך לרכוש בשם כנסת ישראל (נציגות היישוב העברי בארץ) קרקעות לשם חיזוק ההתיישבות היהודית בארץ ישראל.
4. קידום העלייה לארץ ישראל יחד עם גופים אחרים כמו הסוכנות היהודית.
5. הוועד הלאומי שימש כראשות מבצעת של היישוב היהודי בתחומים של רווחה, פנים, חינוך, בריאות ודת.

שאלה 7, סעיף א'

עמדת "מחנה הפועלים" בנוגע לדמות החברה הרצויה ולדרך בניין הארץ:
בשנות ה-20 התפתחו ביישוב היהודי בארץ ישראל מספר מחנות פוליטיים. מביניהם נתמקד ב"מחנה הפועלים".

מחנה זה רצה ושארף להקים בארץ ישראל בית לאומי יהודי אשר התבסס על עקרונות סוציאליסטיים, של צדק ושוויון חברתי. בטווח המיידי הם שאפו לדאוג לפרנסת הפועלים ולהגן על זכויותיהם. בנוסף לכך, מחנה זה ראה עצמו כמעמד שמקריב את חייו למען האומה, ולכן הם ראו את עצמם כמחנה המוביל וכחשוב ביותר. מחנה הפועלים היה כשליש מהציבור היהודי בארץ אבל היה המחנה הבולט ביותר, אשר עמד בראש הנהגת היישוב. בראש מחנה זה עמדו אישים כדוגמת דוד בן גוריון, ברל כצנלסון, חיים ארלוזורוב ויצחק בן צבי. אנשי מחנה הפועלים היו בעלי אידיאולוגיה ציונית וסוציאליסטית. לכן הם שאפו להקים מדינה על בסיס שיתופי ושוויוני שתעניק לאזרחיה שירותי סעד בסיסיים ותנאים סוציאליסטיים. אנשי המחנה הפועלי היו בעיקר עובדי אדמה במשקים חקלאיים שיתופיים וכן פועלים עירוניים. הם היו בעד "נשק" השביתה והיו מעוניינים לחזק את ההסתדרות שהייתה איגוד מקצועי שייצג אותם וינהל מאבק סוציאלי מול המעבידים (בעלי ההון).

סיסמתם הייתה: "טול מהעובד את נשק השביתה, והפכת אותו מעובד לעבד". המחנה הפועלי התעקש לראות את עצמו כמחנה המוביל מפני שהם בונים ומפתחים את הארץ ובנוסף, הם לא פועלים רק לטובת עצמם, אלא לטובת כל היישוב היהודי בארץ ישראל. לדעתם, חלוץ נחשב מישהו שהוא פועל או חקלאי שישקיע את חייו למען הכלל ויקים תשתית למען הדורות הבאים, לא ממניעים של רווח פרטי ומכאן הדרישה שלהם להפנות את התקציבים של התנועה הציונית ישירות ליישובים חקלאיים שיתופיים.

שאלה 7, סעיף ב

נקודת זמיון בין עמדתו של זאב ולדימיר ז'בוטינסקי על פי הקטע שלפני לבין עמדת "מחנה הפועלים" אשר אותו הסברנו בסעיף א' היא עבודה עברית במאה אחוזים בכל המפעלים היהודיים. שני המחנות החזיקו בדעה שהמפעל הציוני בארץ ישראל צריך להיות מושתת על עבודה עברית בלבד.

נקודת שוני אחת בין עמדתו של ז'בוטינסקי לבין עמדת מחנה הפועלים היא: "מחנה הפועלים" התעקש לחזק את ההסתדרות כגוף מקצועי שתפקידו יהיה לדאוג לתנאי עבודה הוגנים עבור הפועל העברי וכן צידד בנשק השביתה כאמצעי מול המעבידים (בעלי ההון). לעומתם, המחנה האזרחי דגל בבוררות חובה בכל סכסוכי העבודה והתנגד באופן מובהק לשביתה והשביתה.

שאלות גישור: ארץ ישראל בשנות ה-30:

שאלה 8

סיבות לעליית יהודים לארץ ישראל בשנות ה-30:

- **התחזקות הנאצים בגרמניה ועליית היטלר לשלטון:** ב-30 בינואר 1933 המפלגה הנאצית משתלטת על גרמניה ונוצרת מציאות חיים בלתי נסבלת, שכללה גם את חוקי נירנברג (1935), אשר שללה את אזרחותם של יהודי גרמניה והפכה אותם לנתינים חסרי זכויות.

- **התאוששות כלכלית:** בשנות ה-30 ארץ ישראל התפתחה והבית הלאומי עשה צעד גדול קדימה. למשל, הוקם נמל תל אביב (1936), נסללו כבישים והייתה בניה מרובה, דבר שסיפק מקומות עבודה רבים ופרנסה. השיפור הכלכלי בארץ שימש גורם משיכה ליהודים שביקשו להגר ממדינות אירופה. בשעה שאירופה ושאר העולם סבלו מהמשבר הכלכלי שחל בארה"ב (1929- יום התמוטטות הבורסה) ארץ ישראל נהנתה מגאות כלכלית ולכן היא שימשה אלטרנטיבה מושכת להגעתם של העולים.

שאלה 9

דפוסי פעולה של הערבים במהלך "המרד הערבי":

- **שביתה ערבית כללית:** היישוב הערבי פתח בשביתה כללית שנמשכה 175 יום. שביתה שבמהלכה לא התייצבו הפועלים הערבים אצל המשק היהודי. השביתה כללה גם את השבתת נמל יפו שסימל ותפקד בשני מישורים: היה ערוץ כלכלי לייצוא ולייבוא סחורות, ובנוסף לכך, שימש כציר להבאת עולים. השביתה של הערבים כללה השבתה של מערכת החינוך, חרם על הסחורה וסוחרים יהודים ושימוש בטרור שכלל סכינאות, הרג של חפים מפשע, פגיעה בתחבורה הציבורית היהודית, ניסיון להשתלט על אזורים יהודיים בודדים, שריפת עצים, עקירת מטעים ומעשה שוד.
- **התקפות על הצבא הבריטי:** בתקופת המרד היישוב הערבי בחר לפגוע באינטרסים של הבריטים. הם פגעו במתקנים צבאיים, ערכו מארבים לחיילים בריטים שסייעו בכפרים, פגעו בקווי טלפון, בפסי רכבת ובסופו של דבר החלו לפגוע בקצינים בריטים כאשר השיא היה רצח מושל מחוז הגליל לוואיס אנדרוס.

שאלה 10

שיטת ההתיישבות "חומה ומגדל" ומטרתה.

"חומה ומגדל" הייתה צורת התיישבות דומיננטית בשנות ה-30 שמטרתה הייתה לקבוע עובדות מדיניות בשטח וגם לספק ביטחון ליישוב היהודי. היישוב היהודי הקים בין לילה יישובים שמטרתם הייתה ליצור רצף טריטוריאלי שיתמוך וייתן מענה לאותם יישובים מבודדים שהותקפו על ידי הערבים. באותה תקופה עלתה לכותרות ועדת פיל (1937) שבמסגרתה דנו לראשונה בחלוקת הארץ לשתי מדינות – יהודית וערבית. היישוב היהודי הקים את ישובי "חומה ומגדל" מתוך רצון להגדיל את השטח וכדי שהיישובים יכללו במסגרת המדינה היהודית. תל – עמל היה הישוב הראשון שהוקם באופן זה ולימים הפך להיות קיבוץ "ניר דוד".

ישובי "חומה ומגדל" הוקמו באופן הבא: מחנה מבוצר שכלל ארבעה צריפים, מגדל שמירה, חומת עץ ממולאת חצץ נגד יריות מרחוק, שתי עמדות בפניות הנגדיות של החומה, גדר תיל שנועדה למנוע זריקת רימונים מרחוק. חלקי המחנה העשויים עץ הוקמו לפני העלייה על הקרקע. כדי שניתן יהיה להרכיבם במהלך יום אחד בלבד. כל המבנים רוכזו ביישוב הסמוך, וביום העלייה

הועמסו על שירת משאיות וזו יצאה למקום שנקבע. כך עלו חברי הגרעין על הקרקע והקימו ביום אחד את קיבוצם.

שאלה 11

עיקרי התוכן של "הספר הלבן" השלישי (1939)

1. "הספר הלבן" השלישי קבע שתוך 10 שנים תקום מדינה עצמאית בעלת רוב ערבי.
2. "הספר הלבן" קבע שהעלייה היהודית תותר במשך 5 שנים ממועד פרסום הספר לכמות של 75 אלף יהודים. בתום התקופה העלייה תתאפשר רק בהתאם להסכמה של הערבים.
3. ליהודים לא יותר לרכוש קרקעות מהערבים כדי למנוע מצב שהערבים יישארו מחוסרי קרקעות. המגמה הזו תתחזק ב"חוק הקרקעות" (1940).

אפשרות ב'

שאלות נושא: ארץ ישראל בשנות ה-30

שאלה 12, סעיף א

המרד הערבי ותגובת היישוב היהודי

הגורמים לפרוץ המרד הערבי על פי הקטע:

1. העלייה היהודית המואצת לארץ-ישראל: עלייה זו מביאה עימה הון וכוח אדם מיומן ומקצועי. העלייה מעניקה תנופה לבניית הבית הלאומי היהודי ויוצרת מתח בין המשכילים הערבים והעולים. הערבים חשים שהעולים המשכילים משתלטים על מקומות העבודה והדבר יוצר מתח על רקע לאומי.
2. המדיניות הבריטית הפרו-ציונית: הבריטים מאפשרים עלייה נרחבת של יהודים לארץ ישראל. בריטניה נתפסה ברחוב הערבי כפועלת לטובת האינטרסים הציוניים וכמי שפעולותיה מכוונות להאיץ את הקמת הבית הלאומי היהודי.

דפוסי הפעולה שנקטו הערבים במהלך המרד:

1. מרי אזרחי- הערבים הכריזו על מרי אזרחי נגד ממשלת המנדט הבריטי בארץ: הופסקו כל תשלומי המסים לממשל המנדט ועבודתם של כל הפקידים הערבים שעבדו במוסדות הממשל הבריטי בארץ.

2. **מתקפה צבאית**- בסתיו 1937, לאחר פרסום מסקנות וועדת פיל, מסקנות שאותן דחו הערבים, מתחדשת האלימות בארץ. בשלב זה כוונה המתקפה הערבית לא רק כלפי היישוב היהודי, אלא גם נגד ממשל המנדט הבריטי בא"י. בגליל החלו מתארגנות כנופיות ערביות שצוידו בנשק שהוברח מסוריה ומעבר הירדן. כנופיות אלו תקפו את שיירות הליווי של המשטרה והצבא הבריטי. בספטמבר 1937 רצחו הערבים את מושל המחוז הבריטי בגליל (לואיס אנדרוז). הבריטים הגיבו ביד קשה ובקיץ 1938 הגיע המרד הערבי לשיאו: הותקפו תחנות משטרה בריטיות ותחנות רכבת, מוקשו מסילות ברזל, נורו פקידי ממשל בריטיים והותקפו יעדים שלטוניים בריטיים.

שאלה 12, סעיף ב

העמדות השונות בישוב

הויכוח על "ההבלגה"- בתקופת המרד הערבי (1936-1939) התרחש בישוב היהודי בארץ ויכוח ציבורי על אופי התגובה שיש להגיב מול האלימות הערבית. מרבית האוכלוסייה היהודית הסתייגה מפעולות נקם כלפי ערבים שלא שפכו דם. כשגברו התקפות הטרור במרד הערבי עלתה השאלה האם אין להשיב לערבים באותו המטבע?

מדיניות ההבלגה

מנהיגות היישוב החליטה, מהשלבים הראשונים של התקריות, לא להגיב באלימות על האלימות הערבית. כך נולדה "מדיניות הבלגה" שפרושה הגנה עצמית, אך הימנעות ממעשי נקם נגד ערבים חפים מפשע שידם לא שפכה דם.

נימוקי התומכים במדיניות ההבלגה (הנהגת הישוב).

1. **נימוק מוסרי**: ראשי הנהגת הישוב טענו שיש להפעיל נשק רק נגד הפורעים הערבים ויש להימנע בכל מחיר מהרג סתמי של ערבים, כיוון שרצח חפים מפשע מערער את הלגיטימציה של הפעילות הציונית בארץ.
2. **נימוקים מדיניים**: הנהגת הישוב הציגה שורת נימוקים מדיניים למדיניות ההבלגה. ראשית, טרור נגדי מצד היהודים יגרום להחרפת היחסים בין שני העמים וידחוף את כל הציבור הערבי למחנה הטרוריסטי. שנית, הממשלה הבריטית היא שצריכה לטפל בטרור הערבי ולחסלו. אם יגיבו היהודים באלימות על האלימות הערבית, תראה עצמה ממשלת בריטניה מחויבת פחות להתמודד עם הטרור הערבי. שלישית, הבלגה של הישוב היהודי תביא לדעת קהל אוהדת בבריטניה לעניין הציוני, כאשר בריטניה היא זו שתכריע בסופו של דבר לגבי גורל א"י.

מדיניות ה"התקפה"

יש להשיב לערבים באותו המטבע. יש לפגוע בערבים ללא הבחנה, כפי שהערבים פוגעים ביהודים ללא הבחנה – "עין תחת עין שן תחת שן".

נימוקי השוללים את מדיניות ההבלגה - התקפה (הרוויזיוניסטים).

1. ההבלגה מתפרשת אצל הערבים כחולשה ופחדנות ויוצרת תחושה בממשל הבריטי שהישוב היהודי אינו מסוגל להגן על עצמו, ובמצב עניינים זה לא יעזבו הבריטים לעולם את הארץ.
2. ההבלגה גורמת למורל נמוך (דמורליזציה) בקרב אנשי הישוב, שרבים מבניו חוו כבר בעברס- בגולה, מצב של חוסר אונים מול פרעות ורצח יהודים.
3. פעולות הגנה בלבד לא יובילו לעולם לניצחון. גישה הגנתית בלבד לא תכניע את הפורעים הערבים. כדי לנצח יש ליזום ולתקוף.

שאלה 13, סעיף א

מדוע החליטו הבריטים להקים את ועדת פיל?

ועדת פיל מונתה על ידי ממשלת בריטניה לחקור את הנסיבות שהביאו לפרוץ המרד הערבי.

מסקנות ועדת פיל:

1. סקירה היסטורית על הבעיה בארץ ישראל- דו"ח וועדת פיל קבע שהמחלוקת בין היהודים והערבים מקורה בכך שבאותו חבל ארץ חיות שתי עדות בעלות שאיפות לאומיות סותרות. הסיבה לפרוץ המרד הערבי מקורה בשאיפתם של הערבים להשיג עצמאות לאומית ובפחדם מפני אפשרות הקמתו של הבית הלאומי היהודי. הניגוד בין שתי העדות אינו ניתן לגישור, לערבים מנטליות אסיאתית וליהודים מנטליות אירופית.
2. ביקורת על ממשלת המנדט- וועדת פיל קבעה שאין לקיים את המנדט בכוח הזרוע, כיוון שהדבר יוביל להתנגדות של שני הצדדים. המנדט אינו בר ביצוע עקב קיומם של שני כוחות עצומים בארץ ישראל: הלאומיות הערבית והלאומיות היהודית. המשך המנדט יוביל רק להעמקת הקרע בין שני העמים. בריטניה תוכל לקיים את הבטחותיה לשני הצדדים רק על ידי חלוקתה של ארץ ישראל.

המלצות וועדת פיל:

הצעת פתרון בצורה של חלוקת ארץ ישראל- וועדת פיל המליצה לחלק את ארץ ישראל לשתי מדינות יהודית וערבית ואזור מנדט בריטי. כל אחת משתי המדינות תהיה קשורה עם בריטניה בחוזה מיוחד.

הצעת החלוקה של וועדת פיל:

1. **מדינה יהודית**- מדינה יהודית שתקום על כ-17 אחוז משטח ארץ ישראל המערבית ותכלול את הגליל עמק יזרעאל ושפלת החוף מראש הנקרה בצפון ועד לבאר טוביה בדרום.

2. **מדינה ערבית**- מדינה ערבית שתקום על כל שאר ארץ ישראל המערבית + עבר הירדן המזרחי.

3. **שטח מנדט בריטי**- מובלעת בריטית שתקום באזור ירושלים, בית לחם והסביבה עם רצועה המתחברת ליפו.

- לגבי ערים אחדות (חיפה נצרת ועוד) הוצע להן מעמד מיוחד למרות שהן נמצאות בשטח המדינה היהודית.

- היהודים והערבים יועברו למדינותיהם באמצעות טרנספר (העברת אוכלוסייה בכפיה).

- המשטר החדש בארץ ישראל לא יוקם בבת אחת אלא באופן הדרגתי: עד אז יש להקפיד את הקמת הבית הלאומי היהודי, זאת אומרת לאסור רכישת קרקעות על ידי יהודים בשטח המיועד למדינה הערבית ולהגביל את העלייה היהודית לארץ בהתאם לכושר הקליטה הכלכלי של אזור המדינה היהודית בלבד.

נימוקי המתנגדים לתכנית ועדת פיל

תגובת המתנגדים למסקנות וועדת פיל (הרוויזיוניסטים)-

המתנגדים למסקנות ועדת פיל הציגו שלוש טענות:

1. ראשית, טענו המתנגדים להצעת החלוקה של וועדת פיל שעדיף להמשיך ולהיאבק על בניין הבית הלאומי במצב הקיים, תחת שלטון המנדט, מאשר להסכים מראש למדינה מצומצמת בהרבה מזו שהובטחה בכתב המנדט.

2. שנית, טענו המתנגדים לתוכנית שהציגה ועדת פיל ששטח המדינה היהודית מצוי במישור – בשפלת החוף, ואילו הערבים מצויים בגב ההר. מצב זה מעניק לערבים יתרון אסטרטגי חשוב ושליטה על מקורות המים הנובעים מההר לשפלת החוף.

3. טענה נוספת של המתנגדים הייתה שביצוע התוכנית עלול להיתקל בקשיים, כיוון שהערבים לא ירצו לזוז ממקומם ולבצע את הטרנספר כפי שהמליצה וועדת פיל.

נימוקי התומכים בתכנית וועדת פיל

תגובת התומכים במסקנות וועדת פיל (הנהגת הישוב והנהגת התנועה הציונית) – התומכים בהצעת החלוקה של וועדת פיל לא ראו בתכנית פתרון אידיאלי, אך ראו בה בסיס ראשוני להתפתחות מדינה יהודית רחבה יותר בעתיד. הם דרשו שיוכנסו בתוכנית תיקונים משמעותיים ובהם: סיפוח ירושלים, עמק הירדן, עמק בית שאן מפעלי ים המלח ועוד.

דוד בן גוריון – דוד בן גוריון, מנהיג הישוב, ציין שהצעת החלוקה שהציע וועדת פיל היא מאורע אדיר, בקנה מידה של הצהרת בלפור. זו הצעה של מעצמה אדירה השולטת בארץ לעצמאות מדינית של עם ישראל בארצו. המדינה שתקום תהיה שלב מעבר, בדרך להגשמת מדינה יהודית בכל חלקי ארץ ישראל. בנוסף ציין בן גוריון שהקמת מדינה יהודית בשלב זה, אפילו שמדובר במדינה מצומצמת בהרבה מזו שהובטחה בכתב המנדט ובהצהרת בלפור היא חשובה ביותר, כיוון שהמדינה שתקום תוכל להוות מקום מפלט ליהודים הנרדפים בידי הנאצים בגרמניה.

חיים ויצמן – חיים ויצמן, מנהיג התנועה הציונית, טען שהקמת מדינה יהודית בגבולות קבועים ובערבות בינלאומית תקטין את פחדם של הערבים מפני הצפת ארץ ישראל ביהודים ועובדה זו תפחית את המתח בין שני העמים.

שאלות מבוא: ארץ ישראל בשנות ה-20

שאלה 14

התחייבויות בריטניה בטופס המנדט

1. בריטניה התחייבה לפתח תשתית תעשייתית, כלכלית, מדינית ומנהלית של הבית הלאומי היהודי.
2. הבריטים התחייבו לקיים התייעצות עם ההנהגה הציונית (הסוכנות היהודית) בכל הקשור להקמת הבית הלאומי היהודי.
3. הבריטים התחייבו לסייע לעלייה היהודית לא"י, לעודד התיישבות רציפה של יהודים על הקרקע ולשמור על השפה העברית כשפה הרשמית בארץ.

4. הבריטים התחייבו לשמור על חופש פולחן במקומות הקדושים לכל הדתות ולהכיר בשפה הערבית כשפה רשמית לצד האנגלית והעברית.

(התלמיד צריך לציין שלוש התחייבויות)

שאלה 15

סיבות לעליית יהודים לארץ-ישראל בשנות ה-20:

1. **החמרת מצבם של יהודי רוסיה:** בשנות ה-20 החמיר מצבם של יהודי רוסיה. המהפכה הקומוניסטית יצרה מציאות קשה ליהודים: רעב, מלחמת אזרחים, ורדיפת יהודים ע"י הכוחות הלבנים (נאמני המשטר הקודם – משטר הצאר) שראו ביהודים אחראים למהפכה. המשטר הקומוניסטי גם הלאים (השתלטות של המדינה על רכוש פרטי) רכוש יהודי רב. במצב עניינים זה בוחרים חלק מהיהודים לעזוב את רוסיה ולעלות לא"י.

2. **החמרת מצבם של יהודי פולין:** בפולין, שחידשה את עצמאותה לאחר מלחמת העולם ה-1, מתרחש תהליך של התעוררות לאומית המלווה בגילויים אנטישמיים וברדיפת יהודים. מצב היהודים הורע מאוד לאחר 1924, כאשר ממשלת פולין נקטה בשורת צעדים שנועדו לייצב את המשק הפולני שמצבו היה קשה ביותר. המיסים בתחום המסחר שממנו התפרנסו יהודים רבים הועלו באופן דרמטי ותעשיות ועסקים יהודיים הולאמו. יהודים רבים סבלו מפגיעה במסחר עם רוסיה, כיוון שבעקבות המהפכה הקומוניסטית סגרו הרוסים את גבולם עם פולין. במצב עניינים זה בוחרים חלק מהיהודים לעזוב את פולין ולעלות לא"י.

3. **החמרת תקנות ההגירה לארה"ב:** בשנים 1922-1924 הוטלו שורת הגבלות על כניסה של מהגרים ממזרח אירופה לארה"ב. ב-1924 נסגרו למעשה השערים לחלוטין. יהודי מזרח אירופה, שארה"ב שימשה יעד עיקרי להגירתם בעשרות השנים הקודמות, לא יכלו להמשיך ולהגר מעבר לאוקיינוס וחלקם פנה לא"י.

4. **מניע אידיאולוגי – התחזקות התנועה הציונית:** בשנות ה-20 התרחבה פעילותה של התנועה הציונית, בעיקר בפולין וברומניה. בפולין קמו תנועות נוער ציוניות שעסקו בהכשרת אלפי בני-נוער יהודים לעבודת האדמה, הטיפו בזכות הרעיונות הציוניים וסייעו לבני הנוער לעלות לארץ.

(התלמיד צריך לענות על שתי סיבות)

שאלה 16

הגורמים לפרוץ מאורעות תרפ"א:

1. **העלייה השלישית:** כשהסתיימה מלחמת-העולם הראשונה התחדשה העלייה היהודית לארץ. אלפי יהודים מגיעים לארץ-ישראל והערבים מתחילים לחשוש שהעלייה מחזקת את כוחו של הישוב היהודי (העולים מחזקים את הישוב מבחינה דמוגרפית וכלכלית). הערבים פותחים בפעולות אלימות במטרה לבלום את העלייה היהודית לארץ.
2. **מינויו של הרברט סמואל לנציב:** הרברט סמואל מונה לשליט הבריטי על ארץ-ישראל. סמואל, יהודי בריטי, מונה לשלוט בארץ והדבר יצר חשש בקרב הערבים שהבריטים יפעלו להקמת הבית הלאומי היהודי כפי שהתחייבו בהצהרת בלפור ובכתב המנדט. כדי לבלום מגמה זו יוזמים הערבים פרעות אלימות.
3. **ביקור שר המושבות הבריטי בארץ-ישראל:** בחודש מרץ 1921 מבקר שר המושבות הבריטי (וינסטון צ'רצ'יל) בארץ. ההנהגה הערבית מציגה בפני צ'רצ'יל שורת דרישות: לבטל את עיקרון הבית הלאומי היהודי, להקים ממשלה ייצוגית של תושבי הארץ שתשקף את הרוב הערבי בארץ-ישראל, ולהפסיק את העלייה היהודית לארץ. צ'רצ'יל דחה את הדרישות הערביות והצהיר שהבריטים מחויבים להצהרת בלפור ובתגובה יוזמים הערבים מהומות אלימות-תרפ"א.

(התלמיד צריך לציין שני גורמים)

תגובה אחת של בריטניה למאורעות:

בעקבות מאורעות תרפ"א הכריז הנציב הבריטי בארץ, הרברט סמואל, על הפסקה זמנית של העלייה היהודית לארץ. זו הייתה כניעה ללחץ הערבי.

אפשרות נוספת:

בעקבות המאורעות מגבשים הבריטים מדיניות חדשה בנושא ארץ ישראל-הספר הלבן של צ'רצ'יל". בספר הצהירו הבריטים שאין ליהודים זכות על כל ארץ ישראל, אלה בארץ-ישראל; בחלק מהשטח. בנוסף הדגישו הבריטים שהצהרת בלפור מבטיחה במפורש את זכויותיהם של הערבים בארץ. בספר הלבן קבעו הבריטים את עיקרון "יכולת הקליטה הכלכלית של הארץ". בהתאם לעיקרון זה יכולים הבריטים לטעון מעתה והלאה שהמצב הכלכלי בארץ אינו מאפשר עליה יהודית נוספת. הספר הלבן של צ'רצ'יל ניתק גם את עבר הירדן המזרחי משטחה של ארץ-ישראל וקבע שהאזור יהפוך לגוף מדיני נפרד (כיום ממלכת ירדן). בכך נוצרה נסיגה מהצהרת בלפור שכללה את עבר הירדן המזרחי בתחומי הבית הלאומי יהודי.

שאלה 17

החידוש בטיעוני ההנהגה הערבית נגד הישוב היהודי בשנת 1929:

לראשונה העניקה ההנהגה הערבית אופי דתי למאבק בישוב היהודי ובתנועה הציונית. ההנהגה הערבית טענה שהיהודים פועלים להשתלט על קודשי האסלאם – מסגד אל-אקצה. הערבים קוראים לגייהאד – מלחמת קודש בכופרים היהודים.

פרק שלישי : ארצות האסלאם והיהודים בהן בין שתי מלחמות העולם.

שאלה 18, סעיף א'

השינויים שחלו בחיי היהודים בארצות האסלאם בתקופה שבין שתי מלחמות העולם:

- **ביחס לאיסור לגור מחוץ ל"גטאות", לאיסור לרכוש נכס מחוץ למלאח חלו השינויים הבאים:**
 - הגירה פנימית רחבה בהיקפה מאזורי הכפרים אל מרכזי הערים הגדולות, בעיקר אל ערי הבירה. תופעה זו היא חלק מתהליכי המודרניזציה שהתרחשו, ונבעה מהאפשרויות הכלכליות שנפתחו בפני היהודים עם הכיבוש הקולוניאלי המערבי.
 - מעבר מהרבעים היהודיים המסורתיים לרבעים חדשים. המעבר נבע הן בשל הצפיפות הנוראית שאפיינה אותם, והן בשל תהליך המודרניזציה שעודד יהודים רבים לצאת משכונותיהם המסורתיות, ולהתגורר ברבעים החדשים שהקימו האירופאים וגם אכלסו אותם.
- **ביחס לחובה ללכת ללא כיסוי ראש חלו השינויים הבאים:** יהודים יכלו לקיים את מנהגיהם ותרבותם ללא הגבלה. ניתנו חופש דת, חינוך ותרבות.
- **ביחס לאיסור לעסוק במקצועות חופשיים ולחובה לעסוק בעבודות משפילות חלו השינויים הבאים:** ליהודים ניתנה האפשרות לעבור מעיסוקיהם המסורתיים ולהשתלב במקצועות חדשים, אשר חיבו השכלה מתאימה כגון: פקידות במנגנון המדינה, רפואה, עריכת דין, רוקחות ואדריכלות. כמו כן, השתלבו יהודים גם בתחומים כמו מסחר, בנקאות ועיתונות.
- **ביחס לחובה לשלם מס גולגולת כדי להשתחרר משירות צבאי:** מעמד הדימי המשפיל בוטל והיהודים קיבלו אמנציפציה הדרגתית. ונחשבו לאזרחים בדרגות שונות. כאזרחים שווים זכויות לא הוטלה עליהם חובה לשלם מס גולגולת.

שאלה 18, סעיף ב'

הגורמים לשינויים שהצגנו בסעיף א':

1. תהליך הידרדרותה ושקיעתה של האימפריה העות'מנית הגיע לשיאו בתחילת

המאה ה-20. על רקע זה גברה ההשפעה המערבית של מעצמות אירופה. היהודים שחיו בתחומי האימפריה מאות בשנים הושפעו מתהליכים אלה. בזמן השלטון העות'מני נהנו היהודים מסובלנות דתית ומאוטונומיה קהילתית רחבה, ומעמד המשפטי הוגדר בתקנות שנקראו "חוקי עומר". על פי חוקי האיסלאם, ה"שריעה", כמו כל התושבים הלא מוסלמים, נחשבו היהודים **לבני חסות** החייבים בתשלום מס גולגולת תמורת החסות שמעניקים להם המוסלמים. **מעמד הד'מי** אמנם הבטיח את ביטחונם הפיזי, והעניק להם את הגנת השלטון ואת חסותו, אך עם זאת הוא הבדיל אותם מהרוב המוסלמי, וקבע את מעמדם כנחות חברתית ודתית. החובות שהוטלו על מעמד זה היו תשלום מס גולגולת, חיוב בלבוש מבדיל, איסור רכישת קרקעות, איסור לעסוק במלאכות מסוימות, ומתן היתר לעיסוק במלאכות שנחשבו בזויות כמו: צורפות, הלוואה בריבית, נפחות, רוכלות ואפילו איסוף צואה, המקמצים. עם השינויים במעמדה של האימפריה חל גם שינוי הדרגתי במצבם ובמעמדם של היהודים. כאמור, בלחץ המעצמות האירופאיות הנהיגה האימפריה רפורמות, וקבעה חוקה לארצות השונות ובהן השוותה את מעמדם של היהודים לזה של המוסלמים, וביטלה את מעמד הד'מי המשפיל.

2. חדירת ההשפעה המערבית. עם חדירתו של הקולוניאליזם האירופאי הפכו היהודים

מיד לבעלי בריתו, וקידמו אותו בברכה. הודות לכך השתנה מעמדם, והם החלו לצבור עוצמה כלכלית רבה והשפעה פוליטית. האליטות היהודיות עברו תהליך מואץ של התמערבות.

שאלה 19, סעיף א'

הגורמים שהשפיעו על הפעילות הציונית בארצות האסלאם בין שתי מלחמות העולם:

1. יחסו של השלטון המקומי כלפי ההתארגנות הציונית - בארצות שבהן הייתה

הציונות מותרת, נוסדו אגודות ציוניות ומפלגות ציוניות, נשמר הקשר עם התנועה הציונית העולמית, התקיימו בחירות לקונגרסים הציוניים ופורסמו עיתונים ציוניים. בארצות שבהן הייתה הציונות אסורה ממילא, התקשו הפעילים הציונים לארגן תנועה ציונית, להוציא לאור עיתונים ולשמור על קשר עם התנועה הציונית העולמית. אם התקיימה פעילות ציונית פומבית בארצות אלה, היא לא חרגה מביטויים תרבותיים מובהקים, כמו לימוד עברית

2. יחסה של חברת הרוב כלפי ההתארגנות הציונית - בראשית שנות ה-20 לא ידוע על

יחס שלילי או על התנגדות של החברה המוסלמית לפעילות הציונית. לעומת זאת, בשנות ה-30 התעוררה ההתנגדות לציונות בעיקר בשל ההקצנה בסכסוך הערבי-יהודי בארץ ישראל.

3. **יחסה של הקהילה היהודית כלפי ההתארגנות הציונות - שלוש קבוצות יהודיות גילו התנגדות לציונות:**
- **יהודים שהצטרפו לתנועות הקומוניסטיות או הסוציאליסטיות**, ושללו כל רעיון או מסר לאומי.
 - **יהודים מתבוללים** בתרבויות של השלטון הקולוניאלי נטו להשתלבות לאומית בקרב הצרפתים, והעדיפו לוותר על מסגרות חינוכיות ותרבותיות יהודיות, וכך לעודד את הטמיעה וההתאזרחות בצרפת.
 - **יהודים שהעדיפו להזדהות עם החברה הערבית ועם התנועה הלאומית הערבית.**
4. **יחסה של התנועה הציונית העולמית כלפי יהודי ארצות האיסלאם - בתקופה שבין שתי מלחמות העולם לא עמדה יהדות ארצות האיסלאם בראש סדר העדיפויות של התנועה הציונית העולמית.** מיעוט שליחים, מיעוט אמצעים, היעדר חומרי הסברה בשפות המדוברות והמקובלות בקרב יהודי ארצות האיסלאם (ערבית או צרפתית), כל אלה ועוד צמצמו את יכולת ההתפתחות של התנועה הציונית בארצות אלה. במקומות שבהם ממילא לא ניתן היה לפעול, לאמצעים אלה לא הייתה כל חשיבות, ואילו בארצות שבהן ניתן היה לפעול, היה בכך כדי לסייע להתפתחות הציונות.

שאלה 19, סעיף ב'

הדרכים שבהן פעלה התנועה הציונית בארצות האסלאם . המדינה שנלמדה – תוניסיה:

1. **פעילותן של האגודות הציוניות - אחת התגובות הנפוצות בארצות האיסלאם להופעת הציונות הייתה הקמת אגודות ציוניות.** אגודה ציונית היא התארגנות של כמה יהודים סביב הרעיון הציוני, שעסקה בשמירה על קשר עם ראשי התנועה הציונית העולמית, ובהפצת הרעיון הציוני באמצעות הרצאות, מפגשים לאחר התפילה, הסברה, הוצאה לאור של עיתונים ציוניים ועוד. לדוגמה, **בתוניסיה** התפתחה פעילות ציונית רחבה ומשמעותית. **"פדרציה ציונית"** שהוקמה כבר בשנת 1920, ניסתה לאחד את כלל הפעילות הציונית. מספרן של האגודות הציוניות עלה והגיע ל-22 והן התפרסו על פני כל הערים החשובות שבמדינה. **"הפדרציה הציונית"** זכתה כשלושה חודשים לאחר הקמתה בהכרה רשמית של השלטונות.
2. **פעילותן של תנועות הנוער -** בראשית שנות ה-20 החלו להופיע **תנועות נוער יהודיות**, ובראשית שנות ה-30 הופיעו **תנועות נוער ציוניות**. משנת 1928 פעלה תנועת **"השומר הצעיר"**. בשנת 1931 נוסדה תנועת הנוער **בית"ר** של התנועה הרוויזיוניסטית. תנועות הנוער פעלו כהתארגנות חברתית חינוכית נוקשה למדי, שביקשה להתמודד עם תרבות שעות הפנאי של הילד היהודי. בעקבות התמורות של העת החדשה לא הלך עוד הילד לחדר, אלא לבתי ספר שבהם למדו בדרך כלל בשעות הבוקר ובשעות אחר הצהריים המוקדמות. בתנועת הנוער שילבו פעילות חינוכית עם פעילות צופית בחיק

- הטבע. בין התנועות התנהלו מאבקים פוליטיים. לדוגמה, **בתוניסיה** בשנים 1932-1935 פעלו שתי תנועות דומיננטיות בית"ר ותנועת השומר הצעיר.
3. **פעילותן של המפלגות הציוניות** - פעילות המפלגות הציוניות בארצות המזרח כמו מפלגת **פועלי ארץ ישראל** (מפא"י), **"השומר הצעיר"**, **המפלגה הרוויזיוניסטית**, החלה בתקופה מאוחרת למדי, בעיקר לאחר קום המדינה. בתקופה שבין שתי מלחמות העולם, רק **במצרים ובתוניסיה** פעלו מפלגות פוליטיות ציוניות, ועיקר הפעילות הייתה של המפלגה הרוויזיוניסטית. בתוניסיה, התרכז עיקר הפעילות של המפלגה-תנועה סביב הוצאת העיתון **"היקיצה היהודית"** שיצא בשנים 1924-1935. לתנועה זו היה קשר הדוק עם תנועת הנוער בית"ר.
4. **עיתונות ציונית**. רק בחלק קטן מארצות האסלאם יצאו לאור עיתונים ציוניים מובהקים. מבין ארצות אלה בולטות במיוחד **בתוניסיה**, שבהן הייתה עיתונות ציונית ענפה במיוחד. בשנות ה-30 יצאו לאור בתוניסיה שבעה עיתונים ציוניים במקביל, ובהם אפילו עיתון אחד בשפה העברית. עיתון **"החלוץ"** ייצג את תנועת "השומר הצעיר", **"היקיצה היהודית"** ייצג את הזרם הרוויזיוניסטי, **"מחברות בית"ר"** ייצגו את תנועת הנוער בית"ר, ואילו **"השחר החדש"** ייצג את מפלגת המדינה העברית, מפלגה שהתפלגה מהתנועה הציונית הרוויזיוניסטית.